

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

прийомів та інструментів управління підприємством вимагають від сучасного фахівця широкого спектру професійних знань, умінь, навичок, серед яких пріоритетне місце посідають комунікативні навички. Проблема забезпеченості кадрами вимагає перегляду сучасного навчання у вищій школі з орієнтацією на якість підготовки компетентних професійних фахівців з урахуванням творчих, соціальних та комунікативних можливостей особистості.

Список використаних джерел

1. Александрова С.А. Професійно-комунікативна компетентність. Харків : ХНАКМГ, 2008. 40 с.
2. Варнавська І. Проблеми формування комунікативної компетентності здобувачів економічних спеціальностей. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 3. С. 116-122.
3. Гречан А.П., Колос І. В. Формування компетентності майбутнього фахівця у галузі знань «Економіка і підприємництво». URL: <http://surl.li/nfvws> (дата звернення: 16.11.23).
4. Замкова Н.Л. Формування професійних якостей майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності у процесі вивчення іноземних мов. Автореф. дис. ... канд. пед.наук. Інституті вищої освіти АПН України. Київ: 2002. 20 с.
5. Менделєєва О.В. Актуалізація соціального прагматизму комунікативної компетентності в бізнес-комунікаціях. *Вісник Львівського університету. Серія «Соціологія»*. 2007. № 1. С. 11-116.
6. Чернявська Т.П. Диференціація комунікативних установок бізнесменів. *Наука і освіта*. 2010. №4-5. С. 73-78

Панащук Ігор Миколайович

здобувач ступеня PhD

Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Трансформаційні зміни у системі сучасної освіти детермінують підготовку висококваліфікованих та всебічно розвинених педагогічних фахівців. Приналежність до групи педагогічних професіоналів покладає на вчителя ряд обов'язків, які впливають із суті та специфіки педагогічної діяльності та її важливості для суспільства. Ці обов'язки представляють собою вимоги, обумовлені соціальною необхідністю та доцільністю. Їх сутність об'єктивно визначається змістом обов'язків педагога, а на особистісному рівні вони розглядаються як усвідомлення необхідності їх реалізації.

Для ефективної реалізації педагогічної діяльності необхідно не лише знати вимоги та усвідомлювати їх доцільність, але й мати важливі особистісно-професійні якості, зокрема володіти великою мірою відповідальності. Відповідальність в цьому контексті розглядається як складне та багаторівневе явище, яке відображає ставлення особистості до своїх обов'язків і виражається в її внутрішній моральній потребі та психологічній готовності до їх виконання.

Мета повідомлення - здійснення теоретичного аналізу сутності поняття «відповідальність», розкриття психологічних основ відповідальності як особистісно-професійної якості педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед науковців, котрі досліджують проблему відповідальності, передусім варто виділити роботи М. Сметанського, О. Сухомлинської, М. Левківського, В. Сперанського та інших. Проблеми формування соціальної відповідальності знайшли відображення у дослідженнях К. Абульханової-Славської, І. Беха, М. Савчина тощо. Вікові аспекти розвитку відповідальності вивчали І. Бех, М. Боришевський. Питання моральної відповідальності як невід'ємної складової соціальної відповідальності досліджували Н. Ничкало, А. Кузминський.

У наукових працях Л. Колберга, Ж. Піаже, К. Роджерса, В. Франкла відповідальність розглядається як одна із генералізуючих якостей, як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості та суб'єктивного сприйняття нею навколишньої дійсності, емоційного ставлення до обов'язку [3, с. 138].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що, незважаючи на значну кількість досліджень з означеної проблеми, відповідальність як особистісно-професійна якість майбутнього педагога не знайшла достатньої теоретичної розробленості.

Розв'язання означеної проблеми потребує з'ясування сутності ключового поняття «відповідальність». У психологічній енциклопедії цей термін трактується як «внутрішня саморегуляція і самодетермінація зрілої особистості, опосередкована ціннісними орієнтаціями, яка виявляється в усвідомленні людиною причин здійснюваних вчинків і їх наслідків та в контролі своєї здатності бути причиною змін к навколишньому світі і власному житті» [4, с. 60]. У Великому тлумачному словнику української мови відповідальність трактується як «покладений на когось, або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова» [1, с. 439]. Л. Орбан-Лембрик визначає відповідальність як «усвідомлення індивідом, соціальною групою, народом свого обов'язку перед суспільством, людством, розгляд крізь призму цього обов'язку суті і значення своїх вчинків, діяльності, узгодження їх з обов'язками і завданнями, що виникають у зв'язку з потребами суспільного розвитку» [2, с. 256].

Поняття «відповідальність педагога» характеризується як особистісно-професійна якість, сформованість якої дозволяє з певною мірою активності вирішувати завдання професійної діяльності. Якість професійної діяльності залежить від співвідношення як внутрішніх (індивідуальні інтереси, плани, бажання), так і зовнішніх (інтереси, плани, бажання іншого) обмежень, що регулюють поведінку педагога.

Об'єктивно оцінити прояв педагогом власної відповідальності можна лише у ситуаціях взаємодії з іншими учасниками (педагогами, дітьми, батьками). Насамперед, це проявляється у вмінні дотримуватися норм та узгоджувати власні дії із діями суб'єктів відносин, що виникають (професійних, міжособистісних). Саме нормативна поведінка виражає рівень відповідальності педагога.

Ми розглядаємо відповідальність педагога як ключову якість його особистісно-професійного розвитку, сформованість якої забезпечує безперервний розвиток професійних компетенцій у процесі самоосвіти та під час організації методичного управління. Причому відповідальність не може виражатися лише в якомусь окремому напрямку. Особливою рисою відповідального педагога ми вважаємо активний прояв даної якості на всіх етапах професійної діяльності та у всіх її видах.

Структуру поняття професійної відповідальності можна розкрити через аналіз її компонентів.

Моральний компонент представлений через потребу ставлення до дитини як найвищої цінності. Зміст морального компонента включає знання системи моральних цінностей, що мотивують та мобілізують до здійснення діяльності, усвідомлення соціальної значущості майбутньої професії; а також готовність і здатність дотримуватися норм моральності в рамках професійної діяльності та всієї життєдіяльності.

Правовий компонент професійної відповідальності представлений через потребу у набутті правових знань у процесі професійної підготовки. Заснований на системі соціально-правових цінностей, він відображає готовність вирішувати професійні завдання у рамках правового поля та встановлювати міжособистісні зв'язки за узгодження своїх дій з діями інших суб'єктів права.

Підготовка майбутнього педагога в руслі формування професійної відповідальності розуміється як процес розвитку морального та правового компонентів за рахунок засвоєння змісту вузівської освіти.

Висновки. У сучасному світі виховання та освіта вимагають від педагогів не лише фахових навичок, а й розвинутої особистісної якості, зокрема - відповідальності. Відповідальність як професійно-особистісна якість стає ключовим фактором успішної педагогічної діяльності. Сучасне суспільство ставить перед вчителями завдання виховати не лише фахівців у своїй галузі, але й громадян, здатних приймати відповідальні рішення. Відповідальний педагог визначається не лише своїм професійним рівнем, але і готовністю до взяття на себе відповідальності за розвиток і формування особистості кожного учня. Важливою частиною відповідальності педагога є його готовність до постійного самовдосконалення, вивчення новітніх методик та технологій, адаптації до змін у сучасній освітній системі. Відповідальний викладач завжди готовий до викликів, шукає інноваційні підходи та сприяє розвитку своїх учнів. Водночас, відповідальність педагога не обмежується лише уроками чи виховною роботою. Це також відповідальність за створення безпечного та підтримуючого середовища в навчальному закладі, за психологічний комфорт кожного учня.

Отже, відповідальність як професійно-особистісна якість визначає успіх майбутнього педагога. Вона є необхідною основою для формування гармонійної особистості учня та внесення позитивних змін у сучасну освітню практику.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови / автор упорядник Т. В. Ковальова. Харків. : Фоліо, 2005. 767 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: посібник. Київ : Академвидав, 2003. 568 с.
3. Пінська О. Л. Відповідальність як особистісно-професійна якість майбутнього вчителя. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2016. №6. С. 137-143. DOI: <https://doi.org/10.31812/psychology.v6i.7330>.
4. Психологічна енциклопедія / автор упорядник О. М. Степанов. Київ : «Академвидав». 2006. 424с.
5. Руденко С. Соціальна відповідальність як особистісно-професійна якість майбутнього вчителя. *Наукові записки. Серія «педагогічні науки»*. 2013. № 120. С. 279-286.

Панченко Оксана Петрівна

канд. економ. наук,

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка

м. Кропивницький, Україна

РІВНІ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА

Постановка проблеми. В українському суспільстві усе більше стверджується

необхідність відходу від тоталітаристської ідеології минулого, більш глибокого вивчення своєї багатовікової історії та культури, формування у молодого покоління засад національного світобачення. Процес виховання покоління українських патріотів слід розпочинати вже з періоду дошкільного дитинства, коли закладається система культурних цінностей; дитиною засвоюються традиції українського народу, його історико-культурної спадщини [2]. У змісті Базового компоненту дошкільної освіти в Україні зазначено про це, наголошено на необхідності й своєчасності найбільш раннього патріотичного виховання дітей, плекання патріотичних почуттів, формування засад соціально-громадянської компетентності – якості, пов'язаної з патріотизмом [1].

Вагому роль у розвитку засад патріотизму в дошкільників відіграє *художнє краєзнавство*, що розглядається як механізм опанування історико-культурної, художньої спадщини рідного краю. У свою чергу, в основі художньої спадщини краю знаходяться художні цінності як конкретний прояв соціально-культурного досвіду народу. Проте, патріотично-виховна робота у закладах дошкільної освіти характеризується перевагою не краєзнавчого, а більш узагальненого, народознавчого напряму роботи. Зважаючи на вікові особливості дітей 6-7 років, педагогам слід оптимально використовувати ресурс художнього краєзнавства задля пізнання дошкільниками культурної своєрідності свого міста (села), краю, що стає передумовою та підґрунтям плекання їхньої любові до Батьківщини [3, с. 170].

Мета статті: коротка характеристика рівнів патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку засобами художнього краєзнавства, виявлених на основі проведення констатувального експерименту.

Виклад основного матеріалу. Проведене на теоретичному рівні наукове дослідження проблеми патріотичного виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства у ЗДО вказало на необхідність експериментального вивчення ефективності даного процесу у практиці закладів дошкільної освіти. Задля цього було розроблено критеріальний апарат проведення констатувального етапу експерименту. Його основою стали праці вчених в таких аспектах: стосовно вивчення особистості дитини старшого дошкільного віку (І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, Т. Піроженко, І. Рогальська-Яблонська та ін.); щодо розкриття сутності патріотичного виховання дошкільників (О. Батухтіна, І. Газіна, В. Мусієнко, С. Матвієнко, Л. Шкрєбтієнко та ін.); обґрунтування методичних засад використання художнього краєзнавства в освітньо-виховній практиці (Ю. Блудова, Н. Бондаренко, А. Гончаренко, В. Лаппо, С. Матвієнко, М. Качур, Н. Охріменко, О. Стаєнна та ін.).

Спираючись на праці психологів І. Беґа, Л. Виготського, О. Кононко, Р. Павелків, ми ураховуємо, що важливим (а на ранніх вікових етапах єдиним) видом діяльності, який визначає вплив на розвиток дитячих почуттів, є практична, чуттєво-предметна діяльність, яка здійснюється дитиною самостійно та у процесі спілкування з іншими людьми. Виховання патріотичних почуттів дитини 6-7 років зумовлює включення дитини до предметно-практичної патріотичної діяльності, яка відбувається за керівництва дорослого. Останній визначає мету цієї діяльності та забезпечує її насичення позитивними емоціями. У процесі взаємодії з художньою культурою дошкільник набуває досвід її засвоєння, необхідний для вирішення різноманітних проблем життя та діяльності у сучасному суспільстві.

На основі теоретичного вивчення наукових джерел з обраної проблеми нами запропоновано наступне визначення поняття *патріотичне виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства* – це цілісний особистісно орієнтований процес, спрямований на набуття дитиною інтегральної якості, яка характеризує її позитивне емоційно-ціннісне ставлення до рідного краю, Батьківщини; усвідомлення власної причетності до українського етносу, регіональної і національної культурно-історичної

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Луцик Галина Олександрівна Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.....	87
Луцюк Тетяна Іванівна Екзистенційна криза в умовах війни : причини та наслідки..	89
Мельничук Ірина Психологічний розвиток і корекція резильєнтності особистості у воєнний період.....	92
Мешко Олександр Іванович, Павловський Тарас Анатолійович Особливості розвитку професійної стресостійкості працівників сфери надання послуг	94
Момот Марина Анатоліївна Вплив психотравмуючих ситуацій на людей похилого віку.....	97
Ніколайчук Галина Іванівна, Демчук Олена Олександрівна Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів.....	100
Опанасюк Ірина Василівна Роль кольору в осмисленні підлітками власного емоційного контексту та його змін під впливом психотравмуючих обставин.....	103
Охріменко Наталія Павлівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	105
Павелків Віталій Романович Психологічні особливості розвитку національної свідомості та ідентичності студентської молоді у воєнний період.....	108
Паламарчук Володимир Богданович Психологічні детермінанти формування професійного мислення у майбутніх маркетологов.....	111
Паламарчук Владислав Володимирович Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери бізнесу.....	114
Панащук Ігор Миколайович Відповідальність як професійно-особистісна якість майбутнього педагога.....	116
Панченко Оксана Петрівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	118
Панченко Оксана Петрівна Загальнотеоретичний аспект діяльності бізнес-психологів в умовах воєнного стану	121
Полякова Світлана Василівна, Розумний Сергій Михайлович Екстралінгвістичні засоби розкритті психологічного стану людини в умовах сучасної війни.....	123
Радул Ірина Геннадіївна Військовий стрес у дітей.....	126
Радул Сергій Григорович Effect of job related and personal stressors on the pilots.....	128

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166